

Izdaja zavod za gospodar-
sko propagando Domžale,
Ljubljanska 92 — Ureja
uredniški odbor — Odgo-
vorni urednik Milan Flerin
— Izhaja vsakega 15. v me-
secu — Ziro račun 5042-
3-252 — Cena 50 dinarjev
— Tiska tiskarna »Toneta«
Tomšiča v Ljubljani

Občinski

Domžale, 20. julija 1966
Posebna številka.

poročevalec

GLASILO SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA OBČINE DOMŽALE

Naš praznik

27. julij, naš občinski praznik, slavimo v spomin na prve oborožene akcije proti okupatorju na kamniško-domžalskem območju. Praznujemo ga kot začetek vstaje pri nas, praznujemo ga kot praznik vseh tistih, ki so v času najtežje preizkušnje zgodovine naših narodov našli pravo pot in se kot borci ali aktivisti vključili v vseljudsko vstajo — v upor proti sovražniku.

Danes je od tistih časov vojne in štiriletne borbe steklo mimo nas četrto stoletje. V dveh desetletjih našega razvoja, ob novem rodu mladih, pa se je okrog nekdanjih bojevnikov strnila široka množica delovnih ljudi. Bijemo boj proti zaostalosti, za večjo produktivnost dela, za nadaljnje utrjevanje in poglobljanje samouprave, za uveljavljanje človeka, za nenehno izboljševanje kadrovske strukture zaposlenih, za znanje in sodobno tehniko — skratka, boj za izboljšanje življenjskih razmer, za trajen porast življenjske ravni slehernega občana in družbe kot celote.

Sposobnost in pripravljenost naših delovnih ljudi, da sodelujejo v borbi za razvoj in napredek, dokazujejo žrtve in junaštva v revoluciji ter delovne zmage v obnovi dežele.

Hotenju po napredku je tuje vse tisto, kar utesnjuje možnosti svobodnega ustvarjanja dela.

Zato je prav, da v tem današnjem boju sodelujemo prav vsi, da samozavestno praznujemo naš praznik — praznik vstaje in borbo za dosego in uresničitev postavljenih ciljev, z upanjem v srečnejšo in boljšo prihodnost.

Jože Pogačnik

predsednik skupščine občine Domžale

IV. plenum CK ZKJ in komunisti v naši občini

Občani in še posebej komunisti, skratka vse progresivne sile v naši občini, so brionske sklepe sprejeli kot obračun z negativno politično koncepcijo, ki se je pričela kazati že mnogo pred tem. Agresivnejša pa je pričela postajati posebno potem, ko se je vse bolj videl uspeh samouprave in reforme. Plenum je s svojo vsebino in sklepi stvaren odraz revolucionarne kontinuitete naše ZK; s tem se je poglobila zveza s članstvom in delovnimi ljudmi. Posebno še, ker je bil plenum v svojem delu popolnoma javen.

Tudi razvoj v naši občini zadeva na mnoge ovire. Že v predkongresni dejavnosti in še zlasti po VIII. kongresu ZKJ, so se nekateri politični problemi zelo zaostрили, zlasti po uveljavitvi reforme. Nastale so dileme pri iskanju najučinkovitejše in najnaprednejše poti za naš nadaljnji družbeni, politični in gospodarski razvoj v občini.

Z afirmacijo različnih oblik in načinov dela, ki jih je uveljavljal občinski komite (da bi se čim več članstva seznanilo s problemi, jih analiziralo in razreševalo), so se progresivne sile pri nas povsem pravilno politično orientirale v razvijanje sistema samoupravljanja in neposredne socialistične demokracije.

Nastajali so odpori pri izvajanju teh stališč, žal celo pri nekaterih odgovornih ljudeh. Sklepi IV. plenuma CK ZKJ, ki pomenijo tudi zmago nam vsem znane Titove orientacije — morajo dobiti ustrezen odmev povsod, saj je razniš malih Stefanovičev dosti tudi drugod. Zato odstranitev nekaj ljudi pri vsem tem ni najbolj bistvena, bistvena je zmaga sistema samoupravljanja nad ostanki birokratizma in drugimi, socialistični družbi tujimi pojavi. Če je bila korenina birokratizma odstranjena na vrhu, to še ne pomeni, da je obračun z njim povsod končan. Tudi pri nas je bil težaven proces ločevanja ZK od oblastne operative. Mnogi tega še danes ne morejo razumeti. Menijo, da ZK s tem »zganja opozicijo«. Ta pa, da je škodljiva itd. (O tem smo že pisali v O. P.)

**Pred 25. leti se je
slovensko
ljudstvo
z orožjem v roki
uprlo tujcu,
zemlje in krvi
lačnemu.
Spomin
na 22. julij 1941
ne bo nikdar
zbledel!**

Tudi pri nas se izvajajo različne represalije nad ljudmi, ki »niso poslušni«, so pa poštene in vdani socializmu. Dostikrat pa je težko odstraniti zaradi nesposobnosti ali napak.

Menimo, da bodo tudi take ljudi sklepi IV. plenuma pomagali zresniti, da bodo uvideli, da so nastale nove razmere, novi odnosi in da upiranje taki orientaciji nima več nikakršnih izgledov na uspeh. Zato ne moremo misliti ali pa celo delati po starem.

Zelo naivno bi bilo tudi pričakovati, da po brionskih sklepih ne bo več težav in spopadov, zlasti pri doslednem uveljavljanju reforme, razvijanju samoupravljanja in s tem povezane delitve dohodka po delu. Vedeti moramo, da nismo še v celoti odstranili vseh ovir za hitrejše izvajanje reforme. Razlikovati moramo subjektivne težave od objektivnih. Subjektivne moramo odstranjevati z intenzivnejšim političnim delom, objektivne pa s spreminjanjem materialnih osnov, ki jih porajajo. Zato je potrebnih vse več strokovnih kadrov, več znanja itd.

Tudi pri nas slišimo mnogo fraz o odgovornosti. V našem sistemu je mogoče razviti odgovornost le pred neposrednimi proizvajalci in volivci. Potrebno je zato z vso odločnostjo zavračati miselnost, da bi le-to uveljavljali le od zunaj. Še bolj kot doslej bi bilo nujno treba gojiti institucijo ostavke na položaj. Če pa je potrebna neka regulativna vloga, naj bodo to zakoni in priporočila predstavniških teles; teh pa se je treba držati. Kadar pa menimo, da neki predpisi niso pravilni, je to treba povedati in materialno utemeljiti. Izkušnje nam kažejo, da je največ nepravilnosti in slabosti tam, kjer posamezniki ali skupice ljudi delajo po svoje, tam kjer odločajo mimo samoupravnih organizmov in družbenega interesa.

Za dosledno izvajanje sklepov IV. plenuma, (zlasti 5. sklepa) bi bilo najbolje, da komunisti organiziramo svoj »mali IV. plenum« v občini, v krajevni skupnosti in v sleherni delovni organizaciji. Tudi pri nas imamo namreč nekatera zaprta področja, na katera nas še posebej opozarjajo delovni ljudje. Strokovnim kadrom so še vedno ponekod zaprta vrata. Nekatera investicijska vlaganja so še vedno javnosti nerazjasnjena. Na račun naše stanovanjske politike in urbanizma je tudi pri nas mnogo kritike. Pogosti so konflikti v delovnih organizacijah npr. med administracijo in ljudmi v proizvodnji. Vrsto političnih problemov, včasih tudi idejnega značaja, odstranjujemo prepočasi in ne malokrat šele na intervencijo od zgoraj na osnovi pritožb in podobno.

O vseh teh problemih se bomo morali javno pogovoriti, odkrito in tovariško! Tako, kot so se na zadnjem plenumu!

Jože Krevs

Četrto stoletje za življenje posameznika ni dolga doba, kaj šele za življenje družbe, posebno take, ki je preživela korenite revolucioinarne spremembe.

Četrto stoletje je minulo od zgodovinskega trenutka, začetka naše revolucije, ki je presenetila svet in postavila na laž vse kobinacije »velikih politikov«, Churchill in Stalina. Ne bi uspela, če bi bila samo odgovor na okupatorjevo nasilje. Imela je globoke korenine, svojo ideologijo, imela organizirano politično silo v Komunistični partiji in imela je človeka, ki ni samo z besedami, ampak z dejanji potrdil vodilno misel: Bolje grob, nego rob. Sad vseh je vzpon revolucije, splošno človeško gibanje, ki je dosledno pripeljalo do zmage, presegajoče vsa pričakovanja.

Tudi po zmagi ni uplahnila čudovita moč revolucije: nadaljevana na vseh delovnih področjih družbenega življenja je z njej lastno doslednostjo in upornostjo odnesla uspeh iz odpora proti Stalinu, iz političnega spopada, ki je neprizadetim opazovalcem izgledal kot boj Davida ter Goljata. V resnici so zmagale žive revolucionarne moči, neprekosljivo zaupanje v Komunistično partijo Jugoslavije. Pripravljeno na največje žrtve, so tudi tedaj narodi Jugoslavije odbili poskus prisilnega vračanja v srednjeveško mračnjastvo dogmatizma. Zadihali smo svobodneje kot prej in pokazali svetu, da socializem lahko živi ter napreduje tudi izven krutih blokov. Dali smo ponoven dokaz za edino pravilno pot svobodnega razvoja narodov in držav.

Manj dramatičen, toda prav tako dosleden je bil ljudski obračun s poskusom razvrednotenja revolucije ter revolucionarne vloge Komunistične partije ob nastopu Džilasa. Delovni človek, oplemeniten z revolucionarnimi tradicijami, se je zavedel, da ne preti nevarnost samo od stalinskega terorja in dogmatizma, temveč tudi od malomeščanske anarhije, saj

prav druga ustvarja plodna tla za rast profildrugijskih sil in tujih vplivov z druge strani blokovsko razdeljenega sveta.

Delovni človek je s prizadetostjo in polnim razumevanjem sprejel osnovne črte poti v socializem, poti, ki je temeljila na razvoju neposrednega samoupravljanja delovnih ljudi in odstranitvi stalinskih osnov, slonečih na oblasti posameznikov nad družbo. Delovni človek je sodeloval pri izgradnji samoupravnega ter na njem temelječega ekonomskega mehanizma in se pri tem zavedal, da gre po novi, svojski ter politično dosledni poti, na kateri ne manjka ovir.

Birokratski sloj družbe je ves čas težko izpuščal iz rok pridobljeni položaj iz administrativnega obdobja jugoslovanskega razvoja. Potrebna je bila največja revolucionarna zavest, da se je samoupravno načelo uveljavljalo korak za korakom. Neposredno sodelovanje proizvajalcev je bilo pri tem najtežnji dokaz v prid začetni poti, ki so jo spoštovali in jo še spoštujejo delovni ljudje. Četrto plenum je zlomil vse očitnejši odpor stare miselnosti in organizirane nasprotne sile, ki delovnim ljudem ni ostala skrita in Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije je spet posegel v dogodke, dokazujoč, da revolucija živi ter raste, da s poti odstranjuje vse, kar želi zaustaviti njen zmagoviti pohod.

Četrto stoletje revolucije proslavljamo torej s posebnim veseljem in z jasnejšim pogledom na bodočnost. Domžalčani in Kamničani pa si smejo pripisati še ponos, da smo prav v najtežjem trenutku naše zgodovine pred 25. leti dosledno izpolnili naloge Komunistične partije. Kot takrat ji bomo tudi v naprej zvesto sledili v boju za uresničitev socialistične družbe, ki temelji na svobodnih proizvajalcih, na načelih resnične demokracije, svobode in komunizma.

Dr. Marijan Dermastia

Otvoritev muzeja Jelovškove umetnosti

Dne 20. junija zvečer je bila s kratko, intimno svečanostjo odprta prenovljena grobeljska cerkev kot muzej Jelovškove umetnosti. Pred povabljenimi gosti, ki so do kraja napolnili ves prostor, je svečanost začel Anton Gorjup, predsednik komisije za spomeniško varstvo pri občinski skupščini Domžale. V svojem nagovoru je na kratko povedal nekaj bistvenih dejstev iz poteka obnovitvenih del. Poudaril je, da je naša družba dedič vsega velikega in lepega, kar je bilo na vseh področjih umetnosti ustvarjenega v teku stoletij na slovenskem ozemlju. Dolžnost do naše kulturne tradicije nas obvezuje, da kot kulturna družba skrbimo za ohranjanje kulturnih spomenikov. Ohranjamo jih iz dolžnosti, ki izvira iz naše kulturne tradicije, ne pa le iz kakršnih turističnih in ekonomskih razlogov. Ob koncu se je iskreno zahvalil prav vsem, ki so s svojim prizadevanjem, z delom ali finančno prispevali k obnovitvi grobeljske cerkve, ki

naj odslej velja kot muzej Jelovškove umetnosti. Ta otvoritvena svečanost naj hkrati pomeni tudi sicer nekoliko zapoznelo proslavo ob 200-letnici Jelovškove smrti.

O življenju in delu Franca Jelovška je nato spregovoril univ. profesor dr. Stane Mikuž. Njegov govor priobčujemo v celoti.

Spored so dopolnjevale glasbene točke v izvedbi orkestra zavoda za glasbeno izobraževanje v Domžalah (Mozart, Haydn) in pevska zbor »Svobode« v Domžalah (Gallus). Izkazalo se je, da je grobeljska cerkva zelo zvočna in prav primerna za predavanje del starih glasbenih mojstrov.

Nedvomno je otvoritvena svečanost pomenila lep kulturni dogodek v naši občini in bo vsem udeležencem ostala še dolgo v spominu. Muzej Jelovškove umetnosti v grobeljski cerkvi je odslej odprt javnosti.

Zvone Gorjup

**Obiščite
muzej Jelovškove umetnosti
v grobeljski cerkvi**

PROGRAM kulturnih in športnih prireditev v počastitev občinskega praznika 27. JULIJA

Sobota 16. julija ob 20. uri

MENGES: Ljudska igra »Deseti brat« v letnem gledališču. Izvajajo člani »Svobode« Menges

Nedelja 17. julija ob 20. uri

MENGES: Ljudska igra »Deseti brat« v letnem gledališču

Torek 19. julija ob 20. uri

MENGES: Večer narodne glasbe in petje v letnem gledališču. Nastopajo: Ansambel Pavla Kosca in Veseli planšarji s pevci. Če bo slabo vreme, bo prireditev v Kulturnem domu v Mengšu

Četrtek 22. julija

SPODNJE LOKI pri BLAGOVICI: Odkritje spominske plošče

MENGES: ob 20. uri
Ljudska igra »Deseti brat« v letnem gledališču

DOMZALE: Tradicionalni štafetni tek po ulicah Domžal za prehodne pokale

Sobota 23. julija

DOMZALE: ob 18.30 velika medsektorska gasilska vaja na trgu pred spomenikom NOB

MORAVČE: ob 18.30 protipožarni film
ob 20. uri promenade koncert domžalske godbe

RADOMLJE: Svečana otvoritev občinskega praznika in odkritje spomenika na prostoru pri mostu čez Bristrico
Sodelujejo: taborniki, športniki, pripadniki predvojaške vzgoje, mengeška godba

Nedelja 24. julija

DOMZALE: ob 9. uri
Otvoritev slavnostne razstave v mali dvorani Zavoda za glasbeno izobraževanje Domžale

ob 8. uri v športnem parku
Tradicionalno tekmovanje športnih reprezentanc Zagorje - Kamnik - Domžale — propagandni nastop dvigalcev uteži s
Prevoj
— košarka
— kegljanje
— plavanje

JARSE: ob 8. uri
na nogometnem igrišču tradicionalno tekmovanje športnih reprezentanc Zagorje - Kamnik - Domžale
— odbojka
— namizni tenis
— streljanje
— nogomet

MENGES: ob 8. uri v osnovni šoli

Tradicionalno tekmovanje športnih reprezentanc Zagorje - Kamnik - Domžale — šah

MORAVČE: ob 13. uri
velika sektorska gasilska vaja

LUKOVICA: ob 14. uri
velika sektorska gasilska vaja

LOKA pri MENGŠU: ob 18.30
velika sektorska gasilska vaja

PREVOJE: ob 10.30
odkritje spomenika NOB

Ponedeljek 25. julija ob 20. uri

DOMZALE: Promenade koncert domžalske godbe ples na vrtu gostilne »Pri pošti«

Torek 26. julija
DOMZALE: ob 9. uri otvoritev campinga v športnem parku
ob 20. uri Slavnostna akademija v počastitev občinskega praznika v dvorani kina Domžale. Tomaž Habe: Kantata »Sreča umreti je za svoj narod«
Izvajajo orkester Zavoda za glasbeno izobraževanje Domžale s solisti in recitatorji

Sreda 27. julija ob 9. uri

DOMZALE: Svečana seja Skupščine občine Domžale
Ponovitev Kantate

VIR: ob 12. uri
Otvoritev novega otroškega vrta

V času od 20. do 30. julija v športnem parku v Domžalah:
Nogometni turnir občinskih klubov za pokal občinske skupščine, tekmovanja lovskih družin, nastopi in tekmovanja osnovnih športnih organizacij

Občani! Udeležite se prireditev v počastitev občinskega praznika!

Pripravljalni odbor

KOMISIJA ZA KULTURNO DEJAVNOST PRI OBČINSKEM SINDIKALNEM SVETU

D O M Ž A L E

razpisuje

n a t e č a j

za najboljšo zabavno skladbo —
popevko in narodno zabavno skladbo

In zato vabi avtorje k sodelovanju.

Skladbe bo ocenjevala posebna strokovna žirija na okto-brski prireditvi in najboljšo nagradila.

Prispevke — skladbe in besedila — pošljite do vključno 15. septembra 1966 na Občinski sindikalni svet Domžale, Kolo-dvorska 6, z geslom »glasbeni natečaj«.

Skladba do 15. oktobra 1966 ne sme biti nikjer objavljena niti izvajana.

Občinski sindikalni svet
D o m ž a l e

Tako se je začel upor

LETO 1941

Po temeljiti in obširni pripravi se je 27. julija pričela oborožena vstaja. Na območju občine Domžale je bila središče le-te vas Radomlje. Po nemškem napadu na Sovjetsko zvezo so voditelji — DERMASTIA, BUKOVEC, ŠTURM, MARENK in drugi stopili v globoko ilegalno, čeprav se že do tedaj niso kdo ve kaj javno kazali, vse od razsula stare Jugoslavije. Napad na ZSSR je razčistil položaj in dal vsem pripravam velik pospešek. Voditelji so vedeli, da bodo glavno breme napada prevzeli nase predvsem mladi, narodno zavedni ljudje, mladina iz delavskih in kmečkih vrst. Iz trojk in manjših skupin, ki so zbirale orožje in municijo, je nastala večja udarna skupina, ki je štela kakih dvajset borcev. Ta je ponoči 27. julija zadala v Radomljah prvi sunek v nič hudega slutečemu sovražniku. Po zboru v smrekovem gozdičku pri radomeljskem mostu je pričela z rušenjem telefonskih drogov in razdiranjem mostu čez Bistrico. Akcija je bila uspešna in četa je krenila iz Radomelj skozi Dob na hrib Brezovica, v svoje prvo taborišče. S seboj je na dvokolnici peljala zalogo municije, kuhinjskih loncev in hrane.

V tem svojem taborišču se je skupina šele pričela oblikovati v pravo vojaško edinico — četo. Tu se je pričelo vojaško življenje — stražarjenje, obhodi, poizvedovanje in opravljanje ostalih del. Začelo pa se je tudi politično delo, vaje z orožjem, ki so jih bili potrebni vsi, najbolj pa mladinci, ki še niso bili pri vojakih, teh pa je bila večina. Prihod Dermastie je pomenil za četo, ki je bila za silo pripravljena, pričetek resnih vojaških udarov, namenjenih nemški vojski, nemški civilni oblasti, domačim podrepanikom in izdajalcem.

Pričelo se je veliko delo; vsako noč, večsih pa tudi podnevi, je četa zagodla kako neprijetnost nasprotnikom. Nemci so začeli besneti. Peščica »banditov« jih je vzmirljala noč in dan, pa ji vendar niso mogli do živega.

Nekega večera v začetku avgusta je sedem prostovoljcev odšlo na Homec. Tam je bil sedež nemškega komisarja Thäleja in tudi njegovo stanovanje. Ljudje so mu rekli kar »tele«. Bil je nadut Nemeč — petokolonaš. Pred vojno je menda živel v Šiški.

Naloga skupine je bila — napasti vilo in Svaba dobiti živega ali mrtvega. Noč se je spuščala na zerplo, s svojo nežno, zametasto črno odejo je prekrila tla, ovila v svojo kopreno hiše, ceste, drevesa in vsa živa bitja. Mesec, ki se je tiho plazil nad gorami, vedno više, vedno više, je oblival s srebrno svetlobo le vrhove dreves, ki so se v tej žarki luči zdeli grozne pošasti, ki se raztezajo in stegujejo dolge, skrivenčne kremplje proti sedmim silhuetam, ki so se tiho pomikale pod okriljem noči in gozda, naprej proti cilju. V spremstvu blagodejne nočne sapice in petja čričkov smo prispeli do hiše. V vili najbrž še niso spali, kajti skozi reže polken je prodirala medla svetloba. Nekdo izmed nas je potrkal, mislim, da je bil to Štangel. Odpirat je prišla neka ženska, po vsej verjetnosti služkinja, ki pa je skozi steklo vhodnih vrat spoznala oborožene moške, ki jih je oblival mesečev soj. Zbežala je in zagnala tak vik in krik, da je pri priči opozorila stanovalec na nevarnost. Še bolj kot njeno vpitje je zaleglo naše streljanje. Potokli smo vsa okna in ne malo opeke na strehi. Šele tedaj se je tudi iz hiše pričelo razlegati grozljivo regljanje strojnice, ki je

pljuvala svoje izstrelke proti nam. »Tele« je bil najbrž preveč zmeden, da bi mogel kaj zadeti. S pištolama sta mu pomagala tudi žena in izdajalec Kvas. Postalo nam je pošteno vroče, saj na menškem polju ni zaklonov. Morali smo se umakniti praznih rok, »Tele« pa je odnesel zdravo kožo. Kljub porazu smo bili bogatejši za eno izkušnjo — napad na sovražnika mora biti dobro pripravljen, pa čeprav gre le za tri ljudi.

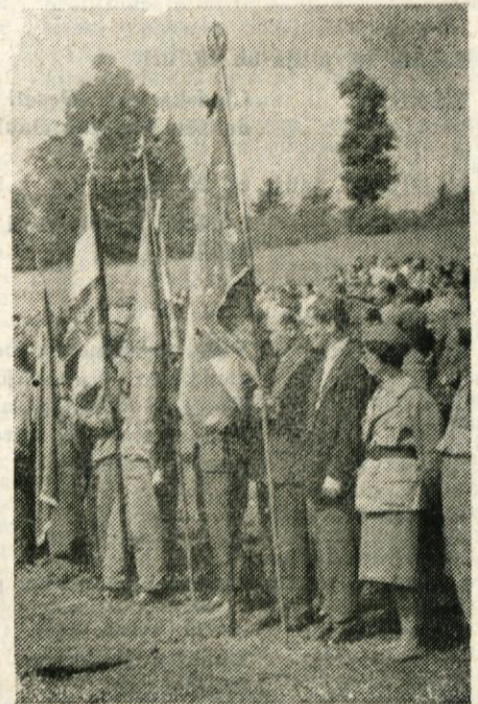
Nekaj dni kasneje je bil proti večeru v taboru zbor čete. Prispela je vest, da bo nemška posadka v Moravčah dobila okrepitev. Nemci naj bi se peljali po cesti iz Domžal proti Zelodniku. V zasedo je odšlo osem prostovoljcev pod Štanglovim vodstvom. Postavili so jo na mostu čez Rovščico na Zelodniku. Bil je krasen večer. Zvezde na nebu so se lesketale kot dragulji. Potok pod njimi je žuborel, vendar bolj tiho, kot po navadi. Nastala je gluha tišina, ki je navdala fante z nestrpnostjo. Vseh šestnajst ušes je prisluškovalo v isto smer in se naprezalo, da bi zaznalo šum motorja. Končno! Okrog desetih zvečer se je začelo brnenje motorja. Predhodnica! Izza ovinke se je priplazil črn stvor, ki je oddajal glas, ki je spominjal na kašelj kakega starega deda. Iz izpušnika pa se mu je kadiilo kot da bi vlekel pipo. Pa vendar je bil ta ded le motor s prikolico. Ubogega starca so otovorili še s tremi nemškimi zverinami, od katerih je eden zavzemal v prikolicci kar čeden del prostora. Vsem trem so se na ramah svetile puške. Ah, ne, eden je nosil mitraljez. Ob pogledu nanj je borec zastal dih. Njihov sen, se je nahajal le nekaj korakov stran. Treba bi bilo le seči ponj in njihov bi bil. Na povelje so skoraj vsi ustrelili naenkrat. Od tistih treh ne bo nihče več tlačil trave, niti se grel na soncu.

Tudi stari kašljajoči ded se je prevrnil in še nekajkrat zasopel v poslednjih vzdihljajih. Štangel je planil iz zasede, njegove oči so bile uprte v mitraljez. Za njim so se usuli še tovariši. Vskemu je v glavi odmevalo: reši plen, reši plen, na previdnost pa so popolnoma pozabili. Bili so dobra tarča nemškim strojnica in puškam, ki so grmele s kamionov, ki so peljali za predhodnico. Štangel, ki je že trdno držal mitraljez, se je nenadoma skrčil, ga izpustil in padel. Strel mu je zadel torbico z municijo za pasom, ta se je s treskom razpočila in mu razmesarila bok. Tovariši so mu priskočili na pomoč. Dvignili so ga in s tem bremenom poskakali z mosta v potok. Iz kritja, ki jim ga je nudil breg, so užgali po kamionu. Tokrat so se Švabi znašli pod ognjem. Strelji so zadevali v polno. Ozračje je bilo polno dima. Strašnega rjočenja in regljanja strojnice, žvižganja dumdumk in rezkega pokanja pušk. Zadete smo lahko kar kontrolirali, saj Nemci niti najmanjših prask niso prenesli brez vpitja. Zaseda se je že zdavnaj umaknila, ko so zelenci še vedno klestili jelševje in grmičje ter plašili divjad.

Na cesti so ležali mrtvi sovražniki, poleg prevrnjenega motorja pa se je v blede lunini svetlobi svetlikala cev mitraljeza. Kljub ranjenemu tovarišu, ki jo je hučo skupil in usodi prepuščenemu mitraljezu, smo morali prestat še mnogo izkušenj, preden smo se naučili postavljati zasede.

Leto 1944 — v začetku aprila

V Radomljah so imeli Nemci močno posadko v sokolskem domu, na Rojah so

Borci proslavljenih partizanskih brigad se ob spominskih dneh zbirajo pod svojimi zastavami. Na sliki: Zbor Šlandrovcev ob 20. obletnici ustanovitve brigade

imeli barake in v njih na desetine vojakov, žandarmerija je bila v Belčevi trgovini, vsa obdana z bunkerji pri Špurnu pa se je šopiril gestapovec Gönitzer. V napad na to gadje gnezdo je šla Šlandrova brigada. Drugi bataljon na sokolski dom, prvi na barake, tretji pa je postavil zasede na cestah proti Domžalam in Kamniku. Brigadi je prišel na pomoč bataljon Tomšičeve, ki je obkolil žandarje, da ne bi silili iz postojanke. Ropotati je začelo najprej pri sokolskem domu. Drugi je pritisnil z vso silo iz vseh strani. Vse bolj srditimi napadom so se Nemci upirali vse do zjutraj, čeprav bi se v domu v bunkerju pod odrom skoraj zadušili. Tega ni bilo mogoče zavzeti. Zmanjkalo je bomb, puške in korajža pa meter debelim zidovom nista bila kos. Barake so zagorele še pred polnočjo. Že tako svetli noči se je pridružil še plamen in svetil našim, da so Nemce lovili kot ščurke, ki beže pred ognjem. Polovili so skoraj vse, toda plamen ni ponehal. Rdeči zublji so se dvigali v nebo, metalni svojo svetlobo na borce in jim kazali pot do zmage. Kot da bi hoteli povedati, da prinašajo svobodo. Proti jutru smo staknili še skupino, ki se je zatekla v vas. Takrat pa so Nemci že dobili pomoč iz Kamnika. Nihče ni pomislil, da bodo prišli ob Bistrici in prvemu bataljonu skoraj presekali pot za umik. Danilo se je že, ko se je brigada pomikala proti opekarni, novim borbam in zmagam naproti, Nemci pa, kar jih je ostalo, so še isti dan pobrali šila in kopita, Radomlje pa so bile svobodne.

Takrat, po treh letih borbe, pa že nismo znali samo postavljati zasede, napadati in rušiti smo znali tudi utrjene postojanke. In eno leto! Takrat pa smo se naučili, kako se požene sovražnika čez meje naše domovine, da bi ta zasijala v svetlobi nove prihodnosti, v soju večne neugasljive in že dolgo pričakovane svobode.

Boris Lenček

28. junija je bila v avli nekdanje Meščanske šole v Domžalah odkrita spominska plošča trinajstim mladincem, učencem te šole, ki so kot borci padli v NOB. Lepo in prisrčno slovesnost, kateri so prisostvovali tudi starši in najbližji sorodniki padlih

ter vsi učenci in učitelji I. osnovne šole, je pričel ing. Avgust Orehek, ploščo pa je odkril in jo izročil v varstvo mladinski organizaciji na šoli Franc Zupančič - Marjan. Na sliki: Odkritje plošče in najbližji sorodniki padlih

Pregled mladinske organizacije v domžalskem okraju v letih 1943-44

Ze v letih 1941 in 1942 so nekateri mladinci in mladinke iz Domžal pomagali aktivistom KPS in OF pri izvajanju njihovih nalog, množično in organizirano pa so se začele združevati v posebne odbore po vsem kamniškem okrožju poleti 1943. Pokrajinsko poverjeništvu Zveze komunistične mladine (ZMK) za Gorenjsko in Koroško je sredi julija tega leta poslalo svojega člana Franca Kavčiča — Veljka na Kamniško z nalogo, da organizira mladino in jo poveže v odbore Zveze slovenske mladine (ZSM) in aktivne ZKM oziroma Saveza komunističke omladine Jugoslavije (SKOJ). S seboj je prinesel tudi navodila pokrajinskega komiteja KPS glede postavitve partijskih in frontnih organizacij v kamniškem okrožju. Postal je član okrožnega komiteja KPS Kamnik in je skupaj z njegovim sekretarjem, Francem Zupančičem-Marjanom najprej sodeloval pri uvajanju novih rajonskih sekretarjev KPS v njihovo delo na terenu, zatem pa se je povezal s skojevcem Petrom Zupančičem-Stojanom, ki je že od pomladi 1943 organiziral mladino predvsem na dolškem in domžalskem območju. 25. julija ga je postavil za sekretarja ZKM in ZSM za domžalski rajon, nato pa sta skupaj nekaj dni študirala navodila glede ustanavljanja mladinskih organizacij.

V okrožnici pokrajinskega poverjeništvu ZKM je bilo poudarjeno, da je ZSM mladinska organizacija OF, ki naj skrbi za množično vključevanje mladine v delo za cilje NOB, jo vzgaja v ljubezni do slovenskega naroda, do njegove OF in partizanske vojske ter v sovraštvo do fašizma in domačih izdajalcev. ZSM mora imeti podobno organizacijsko strukturo kot druge množične organizacije OF, in sicer vaške oziroma mestne ali tovarniške odbore, občinske, rajonske in okrožne odbore. Vaški, občinski, rajonski in okrožni sekretarji ZSM morajo biti, enako kot sekretarji drugih množičnih organizacij OF, člani ustreznih narodnoosvobodilnih odborov (NOO). Najmlajše naj organizirajo v grupe Pionirjev svobode in jim dajejo lažje naloge. Funkcionarji nižjih forumov so lahko legalci, člani višjih pa naj bi bili predvsem ilegalni politični delavci. Omenimo naj še, da so osnovne organizacije tovarniške mladine imenovali mladinske odbore Delavske enotnosti (MODE).

PRVI ODBORI ZMS

Ze 31. julija je P. Zupančič poročal, da sta v domžalskem rajonu dva vaška od-

bora ZSM in en odbor ZSM na meščanski šoli. Mladina je tedaj razmnoževala literaturo in opravljala kurirske posle. Ze v naslednjih dveh tednih je število odborov ZSM v rajonu naraslo na 21, in sicer 16 vaških odborov, 2 tovarniška in 3 mestni, ki so skupaj zbrali 62 RM prostovoljnih prispevkov in precej materiala za tehniko. Odbori so imeli redne tedenske sestanke, člani pa so študirali literaturo. V odborih so bili posamezni člani zadolženi za propagando, za sabotažne akcije, za obveščevalno službo in slovensko narodno pomoč, to je za zbiranje denarnih in materialnih prispevkov za žrtve fašističnega nasilja. Hkrati z ustanavljanjem odborov ZSM je rajonski sekretar sprejel najboljše mladince v ZKM. Sredi avgusta sta bila ustanovljena prva dva aktiva ZKM. Okrožna tehnika je poskrbela, da je imela mladina dovolj literature. Gorenjsko izdajo Mladine je razmnoževala v okoli 500 izvodih. Rajonski sekretar KPS Domžale Milan Janežič je v svojem poročilu 6. septembra med množičnimi organizacijami OF posebej pohvalil ZSM. Število odborov je do tedaj spet naraslo in sicer je bilo v rajonu 34 vaških in 6 občinskih odborov ZSM ter 4 vaški in 1 mestni aktiv ZKM. Ti mladinski odbori in skojevski aktivni so v medsebojnem tekmovanju od 24. 8. do 6. 9. zbrali poleg hrane, blaga in tehničnega materiala še 1917,25 RM denarja.

Do konca septembra je napredovala predvsem mladinska organizacija v tovarnah, kjer je bilo tedaj 6 tovarniških in 14 oddelčnih MODE, razen njih pa je bilo v rajonu še 38 vaških in 7 občinskih odborov ZSM ter 7 aktivov ZKM. Nagla rast osnovnih organizacij je terjala tudi konstituiranje najvišjih forumov v rajonu. Konec septembra sta bila v domžalskem rajonu postavljena rajonski odbor ZSM in rajonski komite ZKM. Tako je bila na območju Domžal v kamniškem okrožju najprej dograjena tudi vertikalna organizacija. Oktobra je postal P. Zupančič namestnik okrožnega sekretarja ZKM. V domžalskem rajonu je njegovo funkcijo sekretarja ZKM prevzel Slavko Skok-Bruno, sekretarka ZSM pa je postala Anica Capuder-Soča. Članice prvega rajonskega odbora so bile še Stanka Varšek-Lija (intendant), Paštebar Tončka-Vera (odgovorna za MODE) in Helena Kalimiševska-Katja (odgovorna za agitacijo in propagando). V Domžalah je bila občinska sekretarka ZSM Milka Fele-Metka, sekretarka ZKM pa Silva Brecljnik-Miša. Rajonski forumi

so imeli sestanke v Domžalah pri Varšku in Brecljniku, na Rodici pri Skoku ter v Rači in Krtini. V začetku novembra je bil v Domžalah ustanovljen tudi prvi odbor Pionirjev svobode. V vsem okrožju je bilo novembra 112 vaških, 21 občinskih in 2 rajonska odbora ZSM, ter okrožni iniciativni odbor, katerega sekretar je bil Miran Keršmanc-Rado.

V komaj dobrih 3 mesecih je bilo torej v kamniškem okrožju zgrajeno široko omrežje mladinskih in skojevskih organizacij, ki jih vsa poročila partijskih in frontnih forumov hvalijo kot posebno aktivne. Kot primer velike dejavnosti domžalske mladine si oglejmo poročilo OK ZKM z dne 21. decembra 1943, v katerem je navedeno, da so največ sabotažnih akcij v okrožju izvršili mladinci in pionirji domžalskega rajona in sicer so v tovarni Zorn s sabotažo onemogočili za 48 ur izdelovanje vojaške opreme, zažgali vojaško strelišče pri Domžalah, prekinili telefonsko napeljavo med Črnučami in Jaršami ter med Domžalami in Celjem, podrl 5 telefonskih drogov, vrgli bombo v transformator v Sokolskem domu med predvajanjem filma ter poskušali zažgati skladišče na domžalski železniški postaji. Mladina je pomagala tudi Narodni zaščiti pri izvajanju sabotažnih akcij. Posebno agilna je bila pri zbiranju različnega materiala. V okrožju je mladina zbrala tudi okrog 850 zavitekov hrane in obutve za partizansko vojsko, poleg tega pa je oddala v skladišče gospodarsko-financijske komisije še 200 kilogramov peciva, 800 kilogramov moke, 27 kg soli, 25 kg pisarniškega in ciklostilnega papirja, 4040 pisemskih ovitkov, 500 pol indigo papirja, 120 svinčnikov, 2,5 kg barve za rotacijski stroj, 63 kosov obvez, 3 steklenice joda itd. Pri zbiranju materiala so se posebno izkazali člani MODE. ZKM je poskrbela tudi za idejno delo med mladino in njeno propagandno dejavnost. V decembru je domžalska mladina dobila od ZKM 500 parolnih lističev za propagandne akcije, redno je prejemale Mladino in list Slovenski pionir. Ob obletnici smrti Ivana Cankarja so imeli odbori ZSM sestanke, na katerih so počastili spomin velikega slovenskega pisatelja.

Sredi decembra je bilo v okrožju že 143 vaških, 27 občinskih in 5 rajonskih odborov ZSM, 22 aktivov, 12 občinskih birojev ter 7 rajonskih komitejev ZKM, pionirji pa so imeli 5 odborov. Poprečno je bilo v okrožju organizirane nad 50% mladine.

V 24 odborih MODE, ki so bili le v domžalskem rajonu, pa je bilo zajete 60% tovarniške mladine.

USPEŠNO DELO MLADINE

18. marca 1944 je poročalo gorenjsko poverjenišvo ZKM pokrajinskemu komiteju ZKM za Slovenijo, da je v kamniškem okrožju že 33 skojevskih aktivov s 183 člani. Na predvečer obletnice ustanovitve Rdeče armade je v kamniškem okrožju gorelo 108 kresov, poleg tega pa je mladina raztrosila 12.000 parolnih lističev, v Domžalah in Kamniku pa so nalepili na hiše tudi slike maršala Tita in slovenske zastave. Preko Gospodarske komisije so poslali odbori ZSM borcem XIV. divizije, VI. SNOUB Slavka Slandra in terenski četi nad 500 paketov. Okrožni forumi so pošiljali literaturo tudi mladini na Stajersko. Pokrajinsko poverjenišvo je v poročilu ugotovilo, da je mladina v kamniškem okrožju najbolj aktivna na vsem Gorenjskem.

Mladina domžalskega okraja je dosegla lepe uspehe tudi v tekmovanju zmage, ki je trajalo od 27. aprila do 27. junija 1944. Imela je 200 organizacijskih sestankov, izvedla 35 trosilnih akcij, nabrala pa je tudi precej živil in drugega materiala.

Sredi julija 1944 se je po nalogu CK KPS mudil v kamniškem okrožju Bogdan Osolnik. V svojem poročilu temu forumu 24. julija o stanju organizacij OF na tem območju je poudaril, da zasluži mladina vse priznanje. Njena zavest je kljub okupatorjevemu terorju ostala ves čas na visoki stopnji, kar je tudi onemogočalo razmah nacističnih organizacij med njo. V okrožju je bilo tedaj 163 odborov ZSM, v katerih je bilo organiziranih okrog 800 mladincev in mladink. Število odborov se je nekoliko zmanjšalo, ker so bili konec februarja 1944 odpravljeni občinski odbori ZSM, sredi marca pa so bili razformirani še MODE.

Od tedaj se je tovarniška mladina vključevala v odbore DE. Ker je večina mladincev v prvih mesecih 1944 odšla v NOV in varnostne grupe, so skoraj vse delo v mladinski in skojevski organizaciji prevzele mladinke. Mladina je v tem času imela tudi redne študijske in organizacijske sestanke, opravljala je propagandne in sabotažne akcije, zbirala denarne in materialne prispevke, pošiljala pakete izseljencem v taborišča in organizirala tudi reševanje slovenskih knjig iz papirnice na Količevem, kjer so jih mleli za izdelovanje živilskih nakaznic. Mladinski aktivisti so bili precej zaposleni tudi z obveščevalnimi in kurirskimi posli. Odbori ZSM in aktivni ZKM so aktivno sodelovali tudi pri graditvi ljudske oblasti in se posebno izkazali pri popularizaciji sklepov II. zasedanja AVNOJ in črnomeljkega zasedanja SNOS. Osolnik je poudaril, da so iz vrst te mladine dobile dobre aktiviste tudi druge množične organizacije OF.

POJAV BELE GARDE

ObK KPS Domžale je na svoji seji 4. avgusta 1944 ugotovil, da je na njegovem območju organizirane že okrog 90% mladine. Na seji so zastopniki mladine poročali, da so pred dnevi izvedli tri večje propagandne akcije, v katerih je sodelovalo 50 skojevcev. Po ustanovitvi domobranske postojanke nekaj dni za tem v Domžalah pa so se pogoji za delovanje organizacij OF zelo poslabšali. Zaradi domobranskega terora je v začetku septembra prenehal delati odbor OF v Domžalah. Okrajni komite SKOJ, katerega članice so bile Silva Brecljnik-Miša, Anica Majnik, Boža Skok-Ziva, Vida Del Bello, Bronka Brecljnik, Ančka Miš, Tončka Paštebar, Pepca Giovanelli-Verica in Marta Vojski, pa je uspel, da je mladina nadaljevala z akcijami, zato so domobranci izvedli največ aretacij med funkcionarji in aktivisti ZSM in SKOJ.

Konec septembra so na primer naenkrat aretirali 12 mladink. Še v začetku oktobra je mladina domžalskega okraja izvedla 6 trosilnih akcij in imela 10 organizacijskih sestankov. Usoden udarec za skojevsko in mladinsko organizacijo na domžalskem območju pa je bil napad domobrancev 26. oktobra na bunker GFK v Kokošnjah, pri katerem so ujeli tudi dva mladinska funkcionarja in zaplenili celotni arhiv okrajnega komiteja SKOJ. Tako so domobranci izvedeli za imena mladinskih funkcionarjev in sledile so nove aretacije. Pri zaslišanjih pa so se mladinke dobro zadržale in ni prišlo do izdajstev. Le še enkrat je mladina navzven pokazala, da tudi domobranci še niso zatrli v njej plamena upora. Domžalski pionirji so Nemcem ukradli mitraljez in več pušk. Z vrha Šumberka so nato streljali na nemško posadko v meščanski šoli. Zato so domobranci 1. decembra zaprli 8 pionirjev in jih hudo pretepli, vodjo pionirjev Vinka Nemca — Binca celo tako, da si je poskušal vzeti življenje.

Kljub temu, da so domobranci navidez uničili organizacijo, pa so v globoki ilegali še vedno delovali nekateri mladinci in mladinke, ki so organizirali poročanje o gibanju nemških čet, neposredno pred osvoboditvijo pa šivanje slovenskih in jugoslovanskih zastav, tako da so tudi Domžale svečano pričakale 9. maja svoje osvoboditve.

(Viri: Zgodovinski arhiv CK ZKS, fasc. OK Kamnik; Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani, fond političnih in oblastnih organov OF, fasc. 660, 664, 688, 689, 691; Silva Brecljnik. O delu mladinske organizacije v času NOB v Domžalah in posebej v nemški meščanski šoli; Božena Skok — Habjan, ustni vir.)

Dr. Miro Stiplovec

Občinska gasilska zveza Domžale

Ob letošnjem občinskem prazniku se vsem drugim množičnim organizacijam pridružujemo tudi mi, gasilci domžalske občine in čestitamo vsem občanom z željo, da bi bili tudi v bodoče obvarovani pred požari in drugimi elementarnimi nevarnostmi, ki prinašajo veliko škodo posamezniku ter vsej ljudski skupnosti.

Ob tej priložnosti dovolite, da vas seznanimo z našo organizacijo, z našimi delovnimi uspehi in tudi s težavami, s katerimi se srečujemo pri našem težkem in odgovornem delu.

Občinska gasilska zveza v Domžalah je ena največjih gasilskih zvez v ljubljanskem okolišju, saj združuje 32 prostovoljnih gasilskih društev, od katerih je osem industrijskih edinic. Od teh so centralna gasilska društva v Domžalah, Mengšu, Moravčah, Radomljah in v Lukovici. Zveza je bila vsa leta svojega obstoja v stalnem kontaktu z vsemi društvi in to osebno po svojih delegatih, ki so ta društva obiskovali tudi večkrat na leto. Prirajala je seminarje in tečaje za strojnike, podčastnike in častnike, bila je v kontaktu tudi z vsemi drugimi množičnimi organizacijami, saj

so njeni člani aktivno sodelovali v raznih odborih in tako koordinirali medsebojno delo. Člani naših društev so množično sodelovali na vseh proslavah državnih in delavskih praznikov in povsod, kjer so bili povabljeni, so se množično odzvali.

Naj navedemo vsaj nekaj najvažnejših delovnih uspehov tako v zvezi sami, kot v posameznih naših društvih. Kljub finančnim težkočam se je posrečilo PGD Domžale dokončno zgraditi nov sušilni stolp. PGD Topole si prav tako gradi nov sušilni stolp. PGD Trojica isto, PGD Trojane pa je začelo široko akcijo za gradnjo novega velikega gasilskega doma, kjer bodo tudi garaže in velika dvorana za razne prireditve. PGD Lukovica je adaptiralo poslopje v Lukovici v gasilski dom. Ker danes s konjsko vprego nikamor ne moreš, so si morala naša društva nabaviti motorna vozila. Kombije so si nabavila društva: Stob, Blagovica, Homec, Radomlje, Mengeš, Loka pri Mengšu, Trzin in Pšata.

Pšata uporablja svoj kombi za prevoz šolskih otrok v Domžale. V ta namen si pripravila finančna sredstva tudi PGD Peče. Naše operativne edince

so svojo usposobljenost v požarno varnostni službi že pokazale ne samo na pogošičih temveč tudi na conskih, republiških in meddržavnih tekmovanjih. Tako je industrijska gasilska edinica tovarne Induplati iz Jarš nastopila na meddržavnem tekmovanju v Franciji, člani in mladinci PGD Mengeš pa so si večkrat priborili prva mesta na občinskih, okrajnih in republiških tekmovanjih. Tudi letos so dosegli pri conskem izbirnem tekmovanju, pri poklicni brigadi dne 8. maja v Ljubljani lepe delovne uspehe in to: PGD Induplati je doseglo I. mesto, PGD Homec II. mesto in PGD Radomlje IV. mesto. Pri republiškem izbirnem tekmovanju 19. 6. 1966 v Tacnu za evropsko tekmovanje, ki bo od 3. do 11. septembra v

Karlovcu, so dosegli gasilci iz Induplati-Jarše IV. mesto in to med 15 tekmujočimi gasilskimi društvi iz vse Slovenije. Tako so si pridobili pravico do tekmovanja v Karlovcu.

5. junija so izročili Prevojski gasilci svojo novo 800-litrsko motoriko svojemu namenu. Tako razpolaga sedaj domžalska občinska zveza že z desetimi takimi motorikami. V juniju so praznovali stobljanski in trzinski gasilci že 60-letnico svojega obstoja. Blagovčani pa se pripravljajo na praznovanje 25-letnice obstoja društva.

Od srca želimo, da bi občani pravilno razumeli in vrednotili vsa naša prizadevanja in znali pravilno ceniti vse naše napore in žrtve v dobro nas vseh.

Nace Vodnik

RAZPIS

Delavska univerza in Zveza šoferjev in avtomehaničkov Domžale razpisujeta šestmesečni tečaj za pridobitev kvalifikacije poklicnega voznika motornih vozil.

Pogoji za vpis:

1. Usprešno končana osnovna šola
2. Amaterski izpit iz C kategorije

Interesenti naj se prijavijo pri Delavski univerzi Domžale, Kolodvorska ulica 6 in sicer do 1. septembra 1966.

Delavska univerza Domžale

Razvoj slamnikarske industrije

Leta 1857 je Pavel Mellitzer sezidal v študi prvo slamnikarsko tovarno. Dve leti za tem pa je Janez Kleinlercher v Domžalah ustanovil večji slamnikarski obrat. Že po kratkem času pa sta obe podjetji prenehali obratovati. Tako moramo dejanski začetek domžalske slamnikarske industrije postaviti šele v sredo 60. let 19. stoletja. Leta 1866 je Avstrija izgubila Benečijo in že jeseni je skupina tirolskih podjetnikov zaradi carinskih ovir pri izvozu slamnikov opustila svojo tovarno v Marostiki ter ustanovila v Domžalah podjetje Ladstätter-Oberwalder et Comp. Na njihovo odločitev je vplivala predvsem razširjenost slamnikarske domače obrti v Domžalah, v Mengšu in njeni okolici, v Moravški dolini in v Crnem grabnu, ki je lahko dajala industriji polizdelke — kite in priučno delovno silo.

Leta 1867 so Tirolci pripeljali iz Italije v Domžale nekaj stiskalnic za oblikovanje slamnikov in kmalu nato še šivalne stroje. To je omogočilo pravo tovarniško proizvodnjo slamnikov. 1869 je J. Kurzthaler sezidal v Domžalah novo slamnikarsko tovarno, naslednje leto pa sta poglavitna družabnika prve slamnikarske tovarne ustanovila dvoje samostojnih podjetij.

1874 je začela obratovati tovarna J. Mellitzer, Kleinlercher et Comp, 1882 pa je podjetje Bratje Oberwalder ustanovilo še zadnje večjo slamnikarsko tovarno v Domžalah. Krajši čas pa je pred prvo svetovno vojno obratovalo v tem kraju poleg naštetih še pet tovarnih tirolskih podjetnikov. 1880 je bilo v šestih domžalskih tovarnah zaposlenih okrog 400 delavcev in delavk, ki so izdelali letno milijon slamnikov, pred letom 1914 pa je število zaposlenih naraslo na okoli 1000. 1875 je podjetje Stemberger et Mellitzer zgradilo v Mengšu slamnikarsko tovarno, ki je zaposlovala do 160 delavcev in delavk. Mimo nje pa je v Mengšu krajši čas obratovala tudi podružnica Ladstätterjeve tovarne. 1907 je poslopje te slamnikarske tovarne odkupilo mengeško prosvetno društvo in še isto leto je bila ustanovljena slamnikarska zadruga, ki je dobila v njej svoje delovne prostore. Že prvo leto obstoja je imela 55 članov, ki so vplačali deleže po 200 kron. Ob ustanovitvi je imela zadruga velike težave, ker ni imela ustreznega strokovnega vodstva in ker so jo poskušali tirolski podjetniki s konkurenco uničiti. Kljub težavam se je zadruga s pomočjo deželnega odbora in njegovega urada za pospeševanje obrti ter poštvovalnosti članov obdržala. Letno je izdelala od 10 do 15 tisoč slamnikov in jih prodajala po vsej Avstro-Ogrski. Skupaj je bilo 1902 v Domžalah in v Mengšu 25 slamnikarskih tovarniških in obrtnih obratov.

Medtem ko slovenski obrtniki niso imeli dovolj kapitala za razširitev svojih obratov v prave tovarne in so zaposlovali v sezoni poprečno le do 10 delavcev, samo Andrej Jančigaj oziroma njegov naslednik Matija Ravnikar in Franc Cerar tudi do 20, pa so Tirolci že v 80. letih ustanovili podružnice svojih podjetij v nekaterih evropskih mestih in za kratko dobo tudi v New Yorku. Pred prvo svetovno vojno so imeli domžalski Tirolci skupaj s svojimi sorodniki podružnične tovarne na Dnaju, v Pragi, v Budimpešti, v Lwovu, v Bratislavi, v Brnu, v Gradcu, v Linzu, v Bukarešti, v Kronstadtu, v Welsu in v Florenci ter se tako uveljavili tudi na evropskem tržišču.

Z začetkom prve svetovne vojne se je končalo obdobje razcveta slamnikarske industrije. V vojnem času se je trg za prodajo slamnikov zelo skrčil in tovarne so morale proizvodnjo zelo omejiti ali jo celo popolnoma ustaviti. V sezoni 1917/1918 so delno obratovala samo 4 tovarne. Največja med njimi je bila Ladstätterjeva, ki je aprila 1918 zaposlovala samo še 42 delavcev in 97 delavk. Na začetku slamnikarske sezone 1918/1919 je bilo v Domžalah v slamnikarskih tovarnah zaposlenih le še manj kot 400 delavcev in delavk, v Mengšu pa le še 70. Nastanek kraljevine SHS je pomenil za slamnikarsko industrijo začetek njenega konca. Z razpadom avstro-ogrške monarhije je slamnikarska industrija izgubila trg in zveze s svojimi podružnicami. Carinske težave pri uvozu surovin in izvozu slamnikov so močno zmanjšale proizvodnjo. Podružnice so se na zahtevo novo osnovanih držav osamosvojile in nastali so hudi spori med solastniki. Domžalski podjetniki so bili tudi precej zadolženi pri dunajski kreditni banki. Vse to je omajalo temelje domžalske slamnikarske industrije in občutno zmanjšalo proizvodnjo slamnikov. 1923 so v Domžalah obratovala naslednje tovarne: Peter Ladstätter in sinovi, Jakob Oberwalder et Comp., Bratje Kurzthaler, Bratje Oberwalder, Mellitzer, J. Kleinlercher et Comp., od slovenskih pa Franc Cerar, Valentin Maček, Franc Mazovec in Alojz Skrabar.

V Mengšu je tedaj še vedno obratovala tovarna Stemberger et Mellitzer in slamnikarska zadruga, ki je zaposlovala največ do 27 delavcev. Po statistiki Zbornice za trgovino, obrt in industrijo v Ljubljani je bilo 1925 na domžalsko-mengeškem območju še 7 slamnikarskih tovarnih in 12 obrtnikov.

Posebno hudo je prizadela slamnikarsko industrijo velika

gospodarska kriza. Že 1927 so prišla v stečaj slamnikarska podjetja Franc Cerar, Valentin Maček in Mellitzer, Kleinlercher et Comp. Zaradi zadolženosti je prišla 1931 na rob propada tudi Ladstätterjeva tovarna.

Na zahtevo Kreditnega zavoda so morale zaradi zmanjšanja režijskih stroškov še isto leto tovarne Ladstätter, Oberwalder, Kurzthaler in Stemberger et Mellitzer opustiti lastno obratovanje in osredotočiti proizvodnjo v Oberwalderjevi tovarni v Domžalah. Ker lastniki niso mogli poplačati dolgov, so tovarne prešle v last omenjenega denarnega zavoda in s tem končno v slovenske roke. Združene tovarne tirolskih podjetnikov, osredotočene v bivši Oberwalderjevi tovarni, so se preimenovala v **Universale**, družbo z. o. z., tovarna klobukov in slamnikov v Domžalah. Novo podjetje je namreč takoj od začetka izdelovalo tudi klobuke in od 1937 tudi tulce za nje. Pred vojno je zaposlovalo od 100 do 150 delavcev, njegova zmogljivost pa je bila dnevno 1000 slamnikov in klobukov, vendar majhno povpraševanje na tržišču ni dovoljevalo polnega obratovanja. Neposredno pred vojno je svoje proizvode podjetje že tudi prodajalo na tujem tržišču, medtem ko je imela v državi vodilni položaj v tej panogi. Poleg nje sta v Domžalah obratovali še Ravnikarjeva in Skrabarjeva tovarna. Slamnikarska zadruga v Mengšu pa je pred vojno izdelala letno od 30 do 40 tisoč slamnikov, razen tega pa je bila v Mengšu tudi precej močna slamnikarska obrt. Samostojni obrtniki so bili: Mihael Hribar, Anton Kompare, Franc Kompare, Ivan Rožič in Franc Ropret. V Domžalah pa so imeli 1939 slamnikarsko obrt: Karl in Marija Košir ter Krizant Marta, Rajmund in Tomaž Oberwalder.

Zaradi propadanja slamnikarske industrije je izgubilo delo večina delavstva. Nekaj delavcev si je poiskalo zaposlitev v tujini, predvsem v ZDA,

večina pa je ostala brez posla. Prav obilica nezaposlene delovne sile je bil mimo ugodnih prometnih zvez in vodne sile Kamniške Bistrice eden od vzrokov, da so se podjetniki pri ustanavljanju novih podjetij odločali za domžalsko območje.

1920 je začela v Domžalah obratovati kovinska in lesna tovarna Bistra, ki je 1923 zaposlovala že nad 120 delavcev. Isto leto, kot je bila ta ustanovljena, je podjetje J. Bonač (sin) postavilo na Količevem tovarno za papir in lepenko, ki je pred vojno zaposlovala okrog 240 delavcev. 1923 je Peter Majdič ustanovil podjetje Induplati v Jaršah, ki je po dograditvi predilnice 1937 zaposlovalo že okrog 600 delavcev. 1930 je podjetje Medić-Zankl kupilo tovarno Bistra in v njej začelo proizvajati olja, barve in lake. Dozidali so nove objekte in zaposlili okrog 140 delavcev in delavk. 1958 je podjetje Zorn v bivši Ladstätterjevi tovarni začel delati usnjene izdelke, 1940 pa sta brata Okršlar odprla samostojno galanterijsko delavnico, med vojno pa zgradila novo veliko tovarno. Precej delavstva so zaposlili tudi Kocjančičeva tovarna sanitnega materiala na Viru, Marxova tovarna, Staretova tovarna lesnih izdelkov v Preserjah ter številni mlini. Tako je propad slamnikarske industrije po svoje vplival na nastanek številnih novih podjetij na domžalskem območju, ki je v 30. letih spet postalo pomembno industrijsko središče.

Neposredno v prvih letih po osvoboditvi je zašla proizvodnja slamnikov v veliko krizo. Oba največja proizvajalca, **Universale** v Domžalah in slamnikarska zadruga v Mengšu, nista mogla dobiti surovin in tudi tržišče ni bilo ugodno za prodajo slamnikov. V **Universale** so izdelali letno komaj okoli 10 tisoč slamnikov, v slamnikarski zadrugi pa največ 4 tisoč. V začetku 50. let je vzporedno z razvojem turizma in zaradi boljših uvoznih pogojev začela naraščati proizvodnja slamnikov. Tako je tovarna **Universale** 1952 izdelala 23.031 slamnikov, 1964 je dosegla proizvodnjo višek s 300.377 slamniki,

28. junija je bila v prostorih nove razstavne dvorane v Domžalah odprta razstava fotografij iz NOB, ki sta jo priredila RO ZZB NOV in vojska. Razstavo si je ogledalo zelo veliko ljudi

letos pa računajo, da bodo tudi izdelali nad 250 tisoč slamnikov. Tudi slamnikarski zadrugi, ki se je med tem preimenovala v Obrtno zadrugo Slamnik v Mengšu, se je proizvodnja dvignila na povprečno 170 tisoč slamnikov v zadnjih letih. Vse slamnike prodasta na domačem tržišču. V tovarni Universale je od 360 delavcev zaposlenih pri izdelavi slamnikov le 39 delavcev, zadruga Slamnik ima 24 zaposlenih, v glavnem delavk. Znatno večje število je zaposlenih s pletenjem kit. Osnovna surovina zanje je bast, ki ga obe podjetji uvažata iz Italije, medtem ko je pletenje kit iz domače slame v nenehnem upadanju, ker za izde-

lavo sodobnih slamnikov njihova kvaliteta ne ustreza. Za podjetje Universale plete na domu kite okrog 180 pletic, za zadrugo Slamnik pa nad 100. Te so v glavnem iz okolice Vodice (Šenkov turn, Utik itd.), iz Ithana, iz Mengša in iz Domžal (dom počitka). Pletenje kit iz domače slame se je delno ohranilo še v Moravški dolini in Tuhinjski ter v Črnem grabnu. Zanimiva je starostna sestava pletic. Iz podatkov tovarne Universale vidimo, da je 143 pletic rojenih pred prvo svetovno vojno in le ena je stara 20 let. Iz tega se vidi, da utegne pletenje kit v doglednem času, kolikor starejši ne bodo posredovali svojega znanja mlajšim,

izumreti. Trenutno ima zlasti podjetje Universale precejšnje težave pri nakupu deviz za nabavo surovin iz Italije in Kitajske. Ker proizvajajo v glavnem slamnike za plažo, so ugotovili, da so poglavitni kupec njihovih izdelkov tuji turisti in da tako ustvarijo letni priliv okoli 120 tisoč dolarjev, čeprav za nabavo surovin porabijo manj kot četrtino te vsote, tako da bi ob ustreznem deviznem sistemu ne smelo biti težav te vrste.

Direktor tovarne Universale Mato Svoltjšak je v pogovoru o perspektivah slamnikarske industrije posebej poudaril, da te proizvodnje v tovarni nima jo za postransko, saj so npr. s prodajo slamnikov lansko

leto iztržili 160.395.000 din, in da bo z razvojem turizma moč proizvodnjo še povečati, tako da se ni treba bati, da bi ta tradicionalna domžalska industrija propadla, nasprotno, pričakovati je treba njen stalen napredek. Istega mnenja je tudi direktor obrtne zadruge Slamnik v Mengšu Andrej Bugar, ki je izjavil, da trenutno celo ne morejo zadostiti potrebam tržišča in da imajo že vso letošnjo proizvodnjo razprodano.

Tako ima slamnikarska industrija lepe obete za nadaljnji razvoj in ni se treba bati, da bi industrija, ki je pred sto leti ponesla imeni Domžal in Mengša v svet, propadla.

dr. Miro Stiplošek

Razvoj zdravstvene službe v naši občini

Izvajanje osnovnega zdravstvenega varstva občanov občine Domžale je poverjeno Zdravstvenemu domu »Dr. Tineta Zajca« Domžale, ki ima svoje enote v Domžalah, Mengšu, Moravčah, Lukovici in Blagovici. Poleg Zdravstvenega doma »Dr. Tineta Zajca« Domžale posluje na območju občine samo še en zdravstveni zavod in sicer Obratna ambulanta »Induplatič Jarše, ki pa dela v ožjem obsegu in samo za delavce podjetij »Induplatič Jarše, »Papirnica Količev« in »Lesno industrijsko podjetje« Radomlje.

Zdravstveni dom »Dr. Tineta Zajca« Domžale je bil ustanovljen leta 1959, z združitvijo do takrat samostojnih zdravstvenih zavodov »Zdravstveni dom Domžale«, »Zdravstveni dom Mengeš« in »Zdravstveni dom Moravče«. Ustanovitelj je bil takratni Občinski ljudski odbor Domžale.

Preden pogledamo, kakšna je bila razvojna pot zdravstvenega varstva in s tem zdravstvene službe na območju naše občine po letu 1945, moramo vsaj v nekaj obrisih nakazati kdaj in kje zasledimo na našem območju prve zemetke javne zdravstvene službe in v kakšnem položaju in na kakšni razvojni stopnji je bila ta služba ob osvoboditvi leta 1945.

Prvi zameetek javne zdravstvene službe zasledimo že pred letom 1900, ko je bil v Lukovici, takratnem upravnem središču tega območja, nastavljen krožni, kasneje pa banovinski zdravnik. To delo je prvi opravljal dr. Trtnik, za njim pa vse do leta 1941 dr. Ciril Komotar. Ne bi bilo prav, če bi, ko govorimo o tem začetku javne zdravstvene službe, ne omenili še zelo zanimivega in tudi značilnega podatka, da je bil v Lukovici že leta 1928 ustanovljen zdravstveni dom. Ta zdravstveni dom je bil rezultat

dela dr. Komotarja, ki se je vključil v akcijo, katere vodja je bil dr. Andrija Štampar, priznani in strokovno znani strokovnjak za socialno medicino ter higieno in organizator jav-

Pok. dr. Ciril Komotar

nega zdravstva. Ta higienska ustanova je, če že ne prva, pa zanesljivo ena prvih javnih zdravstvenih institucij v Sloveniji, in ena od 250 higienskih ustanov, katere je širom Jugoslavije dr. Štampar zgradil ob organizacijski in gmotni podpori svetovne higienske organizacije Društva narodov in Rockefellerjeve fundacije. Takratni Zdravstveni dom se je baval izključno le s preventivno zdravstveno dejavnostjo. Imel je svetovalnico za matere, opravljal je patronažno službo rejčkov, pomagal ljudem z nasveti in brezplačno nudil zdravniško pomoč siromašnim. To službo je opravljal pred kratkim umrla medicinska sestra Jelka Komotarjeva in to vse od ustanovitve te ustanove dalje.

V Domžalah je bilo prvo zdravniško mesto ustanovljeno leta 1912. Na to mesto je bil imenovan dr. Matija Hočevar,

za njim pa dr. Maks Kremžar. Delo zdravniških mest v Lukovici in Domžalah se je omejevalo več ali manj na zatiranje nalezljivih bolezni, nudenje porodne pomoči in zdravljenje siromašnih. Vsa druga zdravstvena dejavnost je bila v domeni privatnih ordinacij že imenovanih zdravnikov.

V Mengšu in Moravčah do leta 1945 ni bilo ne javne ne privatne zdravstvene službe. Področje Mengša je bilo oskrbovano iz Domžal, območje Moravč pa iz Lukovice.

Tako je bilo stanje javne zdravstvene službe ob začetku II. svetovne vojne in ob osvoboditvi.

Nov družbeni red in nov položaj delovnega človeka v nastajajoči socialistični družbi je postavil vprašanje javne zdravstvene službe v povsem novo luč. Zdravstveno varstvo sedaj ni več samo nujna zdravniška pomoč bolnemu človeku in tudi ne miloščina ali skromen začetek socialne medicine, temveč postane pravica vsakega delovnega človeka. To je dalo javni zdravstveni službi povsem drugačen pomen in s tem tudi drugo vlogo. To dokazujeta izredno dinamičen razvoj zdravstvene službe tako kar zadeva obseg, kot tudi vrsto zdravstvenih dejavnosti.

Če primerjamo današnje stanje zdravstvene službe s tistim iz začetka leta 1945, ugotovimo izreden napredek.

Kmalu po osvoboditvi je bilo zdravstveno varstvo preneseno iz privatnih zdravniških ordinacij v javne ambulante. Leta 1946 že najdemo splošne ambulante v Domžalah, Mengšu, Moravčah in Lukovici. V teh ambulantah so takrat delali trije zdravniki splošne prakse. Poleg splošnih ambulant je bila organizirana tudi babiška služba, za območje Lukovice in Mo-

ravč pa še patronažna služba rejčkov. Splošne ambulante so našle prostor v adaptiranih prostorih ali pa kar v privatnih ordinacijah. Samo v Lukovici je zdravstvena služba imela svoje in primerne prostore in sicer v zdravstvenem domu, ki je bil zgrajen pred vojno. V Mengšu in Domžalah kmalu nato najdemo tudi že prve javne zobne ambulante.

Leta 1948 je bila ustanovljena prva obratna ambulanta in sicer Obratna ambulanta »Induplatič Jarše, katere ustanovitelj sta bili podjetji »Induplatič Jarše in »Papirnica Količev«. Naloga te zdravstvene ustanove je bila, nuditi kurativno zdravstveno varstvo delavcem obeh podjetij in izvajati vsaj osnovne ukrepe s področja medicine dela, ali kakor smo takrat rekli, s področja industrijske preventive.

Pomembno prelomnico v razvoju zdravstvene službe predstavlja leto 1953, ko so javne zdravstvene ustanove dobile ustrežnejše prostore in s tem pogoje za nadaljnji razvoj. V Domžalah so bili za potrebe javne zdravstvene službe adaptirani prostori v pritličju

Pok. dr. Maks Kremžar

upravne stavbe takratnega Občinskega ljudskega odbora, v Mengšu pa stavba bivšega otroškega vrtca. Za adaptacijo so

prispevali sredstva Občinska ljudska odbora Domžale in Mengeš, Komunalni zavod za socialno zavarovanje in takratni Okrajni zdravstveni dom Ljubljana-okolica. Zdravstveni dom Domžale je veljal za eno zelo sodobno opremljenih in organiziranih zdravstvenih ustanov in si ga je ogledalo celo nekaj tujih zdravstvenih delegacij.

Leta 1953 smo imeli na območju sedanje občine že naslednje zdravstvene ustanove:

— splošne ambulante v Domžalah, Mengšu, Moravčah in Lukovici.

— zobne ambulante v Domžalah, Mengšu, Moravčah in Lukovici;

— babiško službo z babcami v Domžalah, Mengšu, Moravčah, Lukovici, Dobu, Radomljah, Krašnji in Blagovici;

— patronažno službo v Lukovici (tudi za teren Moravč); in

— obratno ambulanto »Induplati« Jarše.

Leta 1954 se začne organizirana preventivna dejavnost na področju zdravstvenega varstva matere in otroka. Ustanovljena sta bila dispanzerja za zaščito matere in otroka v Domžalah in Mengšu s posebej usposobljenimi zdravniki in medicinskimi sestrami. Oba dispanzerja sta dobila sodobno medicinsko opremo in sicer predvsem iz sredstev mednarodne organizacije UNICEF.

Do leta 1955 so bile vse omenjene zdravstvene ustanove pod upravnim, organizacijskim in strokovnim vodstvom Okrajnega zdravstvenega doma Ljubljana-okolica, ki ga je vodil dr. Bogdan Premrou. Ob razformiranju okrajna institucija razpada. Zdravstvene ustanove na območju današnje domžalske občine so se združile v samostojne zdravstvene ustanove in sicer v:

1. »Zdravstveni dom Domžale«, katerega prvi upravnik je bil dr. Maks Kremžar in ki je imel naslednje strokovne enote:

— splošno ambulanto v Domžalah in Lukovici,

— zobno ambulanto v Domžalah in Lukovici,

— patronažno službo za rejenčke v Lukovici,

— dispanzer za žene in otroke s patronažno službo v Domžalah,

— posvetovalnico za žene in otroke s patronažno službo v Lukovici,

— babiško službo v Domžalah in Lukovici.

2. Zdravstveni dom »Dr. Tina Zajca« Mengeš, katerega prvi upravnik je bil dr. Miran Celestina. Ta dom je imel naslednje strokovne enote:

— splošno ambulanto,

— zobno ambulanto,

— babiško službo.

3. Zdravstveni dom Moravče, katerega prvi upravnik je bil

Zdravstveni dom v Lukovici, eden prvih domov te vrste v Sloveniji

dr. Franc Novak, z naslednjimi strokovnimi službami:

— splošna ambulanta,

— zobna ambulanta,

— posvetovalnica za žene in otroke s patronažno službo,

— babiška služba,

4. Obratna ambulanta »Induplati« Jarše.

Decentralizacija ni zavrla hitrega razvoja, temveč ga je celo pospešila. Razvoj industrije pa je povzročil prelivanje kmetijskega prebivalstva v večje centre zlasti v Domžalah, kar je terjalo ustanavljanje nekaterih centralnih strokovnih enot v Domžalah, ki so že takrat poslovale za območje sedanje občine Domžale.

Že leta 1956 je bila ustanovljena Higienska postaja Domžale z za to delo posebej usposobljenimi sanitarnimi tehnikom.

Zaradi večjega obsega načrtnega dela na zatiranju tuberkuloze, Protituberkulozni dispanzer v Kamniku ni bil več kos opravljati to delo tudi za območje takratnih občin Domžale, Mengeš in Moravče. Zato je bil 1. 4. 1957 v Domžalah odprt Protituberkulozni dispanzer, ki ga je prvi vodil dr. Gabriel Sluga. Ustanovitev te službe so gmotno podprli: Občinski ljudski odbori Domžale, Moravče in Mengeš ter gospodarske organizacije s teh območij. V novem dispanzerju je delal zdravnik specialist-ftizilog in pa medicinske sestre, ki so opravljale patronažno službo in nego pri tuberkuloznih bolnikih. Ustanovitev te službe je zahtevala prve utesnitve. Za protituberkulozni dispanzer so bili adaptirani prostori dispanzerja za žene in otroke, ki je zasedel prostore zobne ambulante, zobna ambulanta pa je bila preseljena v prostore nad trgovino »Napredek«. To je bil začetek vedno bolj perečega vprašanja prostorov.

Leta 1957 je bila v Moravčah na pobudo občanov pri Zdravstvenem domu Moravče ustanovljena reševalna postaja. Finančna sredstva za nakup reševalnega avtomobila so prispe-

vali Občinski ljudski odbor Moravče in občani, ki so dali v ta namen izkupiček za les, zbran s prostovoljnimi prispevki.

Istega leta je začel z delom Diagnostični laboratorij v Domžalah. Laboratorij je posloval za vse zdravstvene ustanove v občini razen za Zdravstveni dom Mengeš, ki je imel svoj laboratorij. Poslej je bilo postavljanje diagnoze hitrejše, zmanjšala pa se je tudi izguba delovnega časa, saj so morali prej pacienti hoditi ali v Ljubljano ali pa v Kamnik.

V letu 1957 registriramo ukrep, ki je močno vplival na razvoj in vlogo zdravstvene službe. Tega leta je bila s predpisom ukinjena privatna zdravniška in zobozdravniška praksa, kar je imelo za posledico ukinitve vseh privatnih splošnih in zobnih ordinacij. S tem je bila ukinjena tudi dvotirnost zdravstvene službe, saj so vse do tega leta poleg ustanov javne zdravstvene službe poslovale tudi še privatne ordinacije splošne in zobozdravstvene prakse.

V letu 1958 je bila pri Obratni ambulanti »Induplati« Jarše odprta zobna ambulanta zaprtega tipa, ki je tako kot ma-

tična enota, poslovala samo za delavce podjetij »Induplati«, »Pirnica Količevo« in »LIP« Radomlje. Sredstva za nabavo potrebne opreme so prispevala omenjena podjetja sama.

Tudi v letu 1959 se je mreža zdravstvenih strokovnih enot povečala. Na željo prebivalcev z območja Blagovice, Krašnje, Ožboltja in Trojan so bile tega leta odprte v Blagovici pomožna splošna ambulanta, zobna ambulanta in pomožna posvetovalnica za žene in otroke. V Domžalah pa je bila odprta Sportna ambulanta z nalogo načrtnega zdravstvenega varstva športnikov. V letu 1959 je bila ustanovljena še ena pomembna strokovna enota, namreč socialno medicinski oddelek v Domžalah. V tem oddelku so se združile prejšnje monovalentne patronažne službe v eno skupno polivalentno. Že ob ustanovitvi je bila vzpostavljena strokovna integracija med patronažnimi službami vseh treh zdravstvenih domov. Patronažna služba je postala posrednik med zdravstvenimi ustanovami in občani, ki odkriva zdravstveno in socialno problematiko, jo analizira in predlaga ustrezne ukrepe pristojnim zdravstvenim oblastem ali drugim činiteljem. Osnovna naloga te službe pa je zdravstvena prosveta. Od kvalitativne patronažne službe je močno odvisno zlasti preventivno zdravstveno varstvo matere in otroka.

Potem, ko so bile leta 1959 združene občine Domžale, Mengeš in Moravče, se je pokazala potreba po združitvi vseh zdravstvenih domov na območju nove občine Domžale v en zdravstveni dom. Ta potreba je bila uresničena s sklepom Občinskega ljudskega odbora Domžale, sprejetim na skupni seji Občinskega zbora in Zbora proizvajalcev dne 29. X. 1959. Z združitvijo treh, prej samostojnih zdravstvenih domov, je bila dana možnost za poenotenje politike zdravstvenega varstva, strokovno integracijo ter racionalnejšo in smotnejšo organizacijo zdravstvene službe. Prvi upravnik tega združenega zdravstvenega zavoda je

Staro poslopje nasproti železniške postaje v Domžalah, kjer so bili po osvoboditvi prostori splošne ambulante in zobne ambulante

bil dr. Maks Kremžar, za njim pa vse do danes dr. Ludvik Kováč.

Zaradi specifičnosti svojega delokroga je še naprej ostal samostojen zdravstveni zavod Obratna ambulanta »Induplatič« Jarše.

Združeni zdravstveni zavod je dobil ime po zaslužnem zdravniku, borcu NOV, dr. Tinetu Zajcu, ki je padel kot partizanski zdravnik v partizanski bolnici nad Dobravo pri Komendi. Pred združitvijo je ime tega zaslužnega zdravstvenega delavca nosil Zdravstveni dom v Mengšu.

Združitev v en zdravstveni dom je dala nove možnosti za nadaljnji razvoj zdravstvene službe. Že v letu 1960 je bila na izrecno željo gospodarskih organizacij močno ojačena služba v splošni ambulanti v Domžalah. V istem letu je bila odprta tudi Šolska zobna ambulanta. Sredstva za to ambulanto je prispeval Komunalni zavod za socialno zavarovanje Ljubljana, prostore pa je dala na razpolago I. osnovna šola Domžale. Nova zobna ambulanta je sprejemala izključno le šolsko mladino in začela s sistematskim zdravljenjem zobovja.

V tem obdobju zasledimo tudi že prve, čeprav zelo skromne začetke medicine dela. Začelo se je s sistematskimi pregledi delavcev v večjih podjetjih, kasneje pa so bile formirane dislocirane ordinacije splošne ambulante v podjetjih ZKL, TOKO in TOSAMA, ki poslujejo samo za delavce, zaposlene v teh podjetjih. Te ordinacije izvajajo tudi osnovno dejavnost medicine dela.

V letu 1961 pa je bila organizirana služba nege bolnika na domu z nalogo, nuditi starejšim, kroničnim in težkim bolnikom pa tudi drugim bolnikom, ki nimajo ustreznih domače nege, strokovno nego in pomoč.

Leta 1963 je bil formiran še oddelek za fizioterapijo, ki z uporabo sodobnih metod fizikalnega zdravljenja dopolnjuje delo splošnih in drugih ambulant. Del sredstev za nabavo aparatur je zagotovila Občinska skupščina Domžale.

Kot posebno pridobitev moramo omeniti še formiranje Reševalne postaje Domžale, in sicer leta 1963. Za območje občine vse dotlej ni še bila urejena služba strokovnega in hitrega prevoza bolnika v zdravstveni zavod izven občine ali pa v katero od strokovnih enot domžalskega zdravstvenega doma. Dotlej so prevoze opravljali privatni avtoprevozniki, ki pa za to delo niso imeli potrebnih kvalifikacij in tudi ne specialnih vozil. Izjema je bilo območje Moravč, kjer je še poslovala reševalna postaja z enim sanitetnim vozilom, ki pa je bilo že povsem dotrajano. Z ustanovitvijo reševalne postaje v Domžalah je bila reševalna postaja v Moravčah ukinjena. Sredstva za nabavo dveh reševalnih avtomobilov je prispevala Občinska skupščina Domžale.

V vsem navedenem obdobju pa niso bile ustanovljene samo nove strokovne enote, temveč so se nenehno krepile in izpopolnjevale tudi že obstoječe. Delovna skupnost Zdravstvenega doma Domžale je vsa razpoložljiva sredstva vlagala v nabavo sodobnih diagnostičnih pripomočkov in sodobnih medicinskih aparatov ter vozil reševalne službe.

Danes poslujejo v okviru Zdravstvenega doma »Dr. Tineta Zajca« Domžale naslednje strokovne zdravstvene enote:

v Domžalah:

- splošna ambulanta;
- zobna ambulanta;
- šolska zobna ambulanta;
- dispanzer za žene in otroke s:
 - posvetovalnico za žene in otroke,
 - ginekološko ambulanto,
 - otroško ambulanto, in
 - šolsko ambulanto;
- protituberkulozni dispanzer;
- higienska postaja;
- diagnostični laboratorij;
- oddelek za fizioterapijo;
- socialno medicinski oddelek s patronažno, babiško in socialno službo; ter reševalna postaja.

V Mengšu:

zdravstvena postaja Mengeš, ki ima:

- splošno ambulanto;
- zobno ambulanto;
- dispanzer za žene in otroke;
- babiško službo; in
- patronažno službo.

V Moravčah:

zdravstvena postaja Moravče s:

- splošno ambulanto;
- zobno ambulanto;
- posvetovalnico za matere in otroke;
- babiško službo; in
- patronažno službo.

V Lukovici:

zdravstvena postaja Lukovica s:

- splošno ambulanto;
- zobno ambulanto;
- posvetovalnico za žene in otroke;
- babiško službo in
- patronažno službo.

V Blagovici:

pomožna splošna ambulanta s:

- pomožno posvetovalnico za žene in otroke in
- zobno ambulanto

(enote v Blagovici spadajo pod Zdravstveno postajo Lukovica).

V okviru Obratne ambulante »Induplatič« v Jaršah pa poslujejo:

- splošna ambulanta;
- zobna ambulanta in
- diagnostični laboratorij.

Ta izredno hitri razvoj zdravstvene službe, ki je bil občanom vsekakor zelo dobrodošel, pa je po drugi strani spravljal zdravstveno službo in delovno

Poslopje zdravstvene postaje v Mengšu

skupnost zdravstvenega doma Domžale v vedno težji položaj. Materialni pogoji, v katerih je zdravstvena služba poslovala, namreč niso šli v korak z razvojem te službe. Prostor, ki so bili ob vselitvi leta 1955 eni najboljših, so postajali vedno bolj tesni. Izhod iz tega so bile utesnitve, adaptacije in prezidave, toda ko so bili porabljeni celo hodniki, je bilo očitno, da je rešitev edinole v gradnji zdravstvenega doma. Čeprav se je del strokovnih služb izselil, so bili pogoji dela nemogoči. Še bolj kot zdravstveni delavci so ta problem občutili občani, ki so zato vse bolj energično zahtevali, da se zdravstveni službi čimprej zagotovijo potrebni prostori. Kritike na račun občine in zdravstvene službe so bile upravičene in vedno pogostejše. Občani so se pritoževali, da morajo čakati ure in ure, preden pridejo na vrsto, da morajo za celo vrsto zdravstvenih storitev potovati v Ljubljano, nad precejšnjim številom zobnih terapevtov in zaradi pogojev, v katerih jim zdravstvena služba nudi svoje uslu-

ge. Na zborih volivcev je bilo vprašanje gradnje zdravstvenega doma postavljeno na ostrino in sprejet je bil sklep, da se gradnji zdravstvenega doma prizna absolutna prednost pri negospodarskih investicijah.

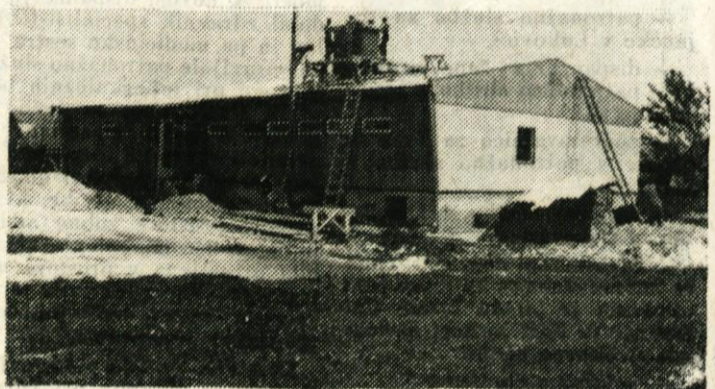
Upoštevajoč navedeno stanje je Občinska skupščina Domžale sprejela sklep o gradnji novega zdravstvenega doma. Načrt je izdelal Splošni projektivni biro iz Ljubljane. Osnovna značilnost te novogradnje sta ekonomičnost, toda do take mere, da je zadoščeno vsem funkcionalnim zahtevam, ki jih zahtevajo posamezni oddelki in izločitev dispanzerske zdravstvene dejavnosti v dve posebni pritlični zgradbi, kar omogoča etapno gradnjo. Glavni objekt ima tri etaže. Ker leži zemljišče za skoraj meter nižje od dovozne ceste, je glavno poslopje toliko dvignjeno iz terena, da je kletna etaža povsem enakovredna normalni etaži. Projekt je gost in skoncentriran, toda kljub temu pregleden in funkcionalno dobro urejen.

Celotna bruto etažna površina meri:

glavni objekt	58,40 × 15,40 × 3 = 2698 m ²
paviljona	26,80 × 15,40 × 2 = 825 m ²
	7,50 × 2,50 × 2 = 30 m ²

skupaj 3553 m²

(Nadaljevanje v naslednji številki)

Na Viru dokončujejo poslopje otroškega vrtca. Otvoritev bo 27. julija ob 12. uri.

Za 27. julij - naš občinski praznik - čestitajo

OBČINSKA SKUPŠČINA DOMŽALE

z vsemi političnimi in družbenimi
organizacijami

OBČINSKA SKUPŠČINA KAMNIK

in vse politične ter družbene organizacije

SVOJE KVALITETNE IZDELKE IN USLUGE PRIPOROČAJO:

INDUPLATI Jarše

Oglejte si naše šotore — zahtevajte
prospekte!

LEK Ljubljana

obrat Mengeš.
Tovarna farmacevtskih preparatov

Združena kemična industrija Domžale

Tovarna sanitetnega materiala
»TOSAMA«
VIR PRI DOMŽALAH

PAPIRNICA KOLIČEVO

vodilno podjetje svoje stroke v državi

SVILANIT, Kamnik

Kravata SVILANIT je pojem kvalitete in
elegance

Podjetje KAMNIK

KAMNIK

RUDNIK KAOLINA

CRNA PRI KAMNIKU

TITAN

tovarna kovinskih izdelkov in livarna

TOKO, Domžale

Zahtevajte izdelke z zaščitnim znakom

SONČNICA

VIR PRI DOMŽALAH

Kreditna banka
in hranilnica
KAMNIK

KOMUNALNI ZAVOD
ZA SOCIALNO
ZAVAROVANJE
DOMŽALE

TRAK Mengeš

UTOK

tovarna usnja
KAMNIK

MLINOSTROJ

tovarna strojev
DOMŽALE

Trgovsko podjetje
»NAPREDEK«
DOMŽALE

MELODIJA
MENGES

Invalidske delavnice
ZLATO POLJE
DOMŽALE

Stanovanjsko
podjetje Domžale

OPEKARNA
RADOMLJE

Kino podjetje
Domžale

Avtoservis —
Domžale

Podjetje
MESO
KAMNIK

Srednja tehniška
usnjarska
galanterijska
šola Domžale

Gradbeno podjetje
»OBNOVA«
obrat Domžale

OPEKARNA Mengeš	Zavarovalnica Domžale-Kamnik V MENGESU	Lesno industrijsko podjetje LIP Radomlje	UNIVERSALE Domžale
STOL Kamnik	Tovarna filca Mengeš	ŽITO Ljubljana	TERMIT DOMŽALE z obrati v Moravčah in Ihanu
TAMIZ Mengeš	SVIT KAMNIK galanterijski izdelki in plastične mase	MENINA KAMNIK splošno mizarstvo	Semesadika MENGES
TRGOVSKO PODJETJE KOČNA KAMNIK		Vlagajte prihranke pri KREDITNI BANKI IN HRANILNICI V DOMŽALAH	

GRADBENO PODJETJE

OBNOVA

LJUBLJANA — TITOVA 39

Telefon: Uprava h. c. 31 48 77, Centralni obrat 31 42 26 — Tekoči račun NB 504-1-52
— Poštni predal 182/IV

IZVRŠUJE

IN PROJEKTIRA

VSE VRSTE VISOKIH

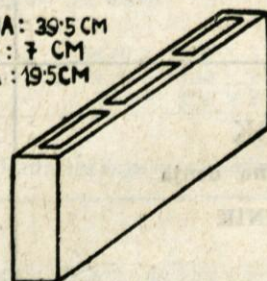
IN INDUSTRIJSKIH

GRADENJ

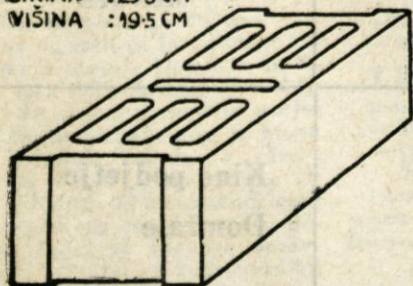
SEKTOR V. DOMŽALE, LJUBLJANSKA 51, TELEFON 7 23 15
IZPOSOJA ELEMENTE ZA BETONIRANJE
V OBRATU BETONARNA, KRAKOVSKA CESTA

PROIZVAJA IN PRODAJA ŽLINDRASTE IN BETONSKE BLOKE
NASLEDNJIH DIMENZIJ:

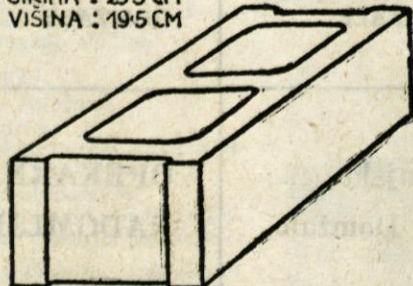
DOLŽINA : 39,5 CM
ŠIRINA : 7 CM
VIŠINA : 19,5 CM

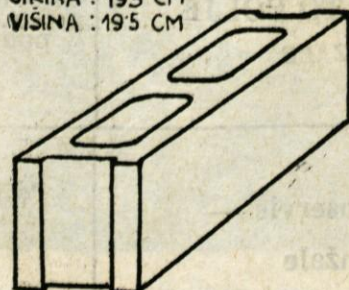
DOLŽINA : 39,5 CM
ŠIRINA : 29,5 CM
VIŠINA : 19,5 CM

DOLŽINA : 39,5 CM
ŠIRINA : 29,5 CM
VIŠINA : 19,5 CM

DOLŽINA : 39,5 CM
ŠIRINA : 19,5 CM
VIŠINA : 19,5 CM

Ključavničarska delavnica izvršuje vsa ključavničarska dela po naročilu
— okenske mreže, stopniščne ograje, železna vrata, predpražnike itd.
Graditelji stanovanjskih hiš, uporabljajte pri gradnji žlindre in beton-
ske bloke, ker boste prihranili na času in denarju

Vse informacije dobite pri GP OBNOVA, DOMŽALE — STOB
Ljubljanska cesta 51 ali po telefonu 7 23 15
Se priporočamo